

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisedednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOROS GYÖRGY, BOGA KÁROLY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havukat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Felméri Lajos beszéde,

az erdélyi magyar közművelődési egyesület alakuló gyűlésén.

Tisztelt közgyűlés!

Midőn a mult év végén és az év elején tanácskozni kezdtünk az erdélyrészi közművelődési egyesület alakításáról, nagymértékben eltértek a nézetek az egyesület céljára, működésükére és munkássága eszközeire nézve. Mondhatni, hogy az egyesületnek csak a novével voltunk tisztában; de arra nézve, hogy valójában mit akarunk és miként akarjuk, közülünk legtöbbeket jóformán csak a sejtelen vezetett. Míg a sejtelen eme homályából az öntudat napfényre jutottunk, sokat kellett üléseznünk, sokat tanácskoznunk s még többet tanulmányoznunk. Résztint útbaigazítás, résztint tanúság szempontjából tanulmányoztuk az orsz. isk. egyesület alapszabályait; a pozsonyi, felvidéki, sárosszegyei testvér-egyesületek évi jelentéseit; továbbá az Albina, Opinea, Associatione, Transylvania alapszabályait; valamint a németországi Schulverein szervezetét és számos, a nienktől eltérő természetű egyesület alapszabályait is.

Azonban minden alapszabálynál tanúságosabb volt s lehet folyvást ránk nézve az élet; illetőleg azok a mozgalmak, melyek hazánk határain kívül és belül a közművelődés terjesztése érdekében az utobbi években megindultak, melyek hova-tovább mind nagyobb hullámokat vetvén, egyfelől méltók kiváló figyelmünkre, de másfelől a legsürgösebb önvédelmet provokálják, a mennyiben közülök némelyek mindennap újabb-újabb téreket foglalnak el fajunktól.

Ausztriában a Schulverein fiókjainak száma mult évben 961-re rugott. Az egyesület tavaly 250 ezer frtot gyűjtött és ezt mind ki is adta. 30 német iskolát tart fenn szláv vidékeken, 30 kisededóvót állított, iskolák építését segíyezi, tanítókat, papokat fizet stb. Tagjainak száma 200,000!

Németország nagy Schulvereinja 1881-ben alakult. Három év alatt 85 ezerre nőtt tagjai száma s ma 225 ezer frtnál többel rendelkezik.

Moszkvában a „Szláv jótékonyági társulat (!)“ f. év február végén tartotta közgyűlését, melyen tábornokok és püspökök nagy számmal voltak jelen. Valamint

máskor, szintugy ez alkalommal is, az összes szlávok beolvasztásáról folyt az eszmecsere. A társulat nyilvános tőkége 200,000 rubel; mult évi butgetje 15,000 rubel.

Csehországban a Matica Scuolska 15 ezer tagot számlál.

Bukovinában is alakult 1883. szept. 14-én egy rumén iskola egylet „Scuola romana“ czimmal. Központja Suceava: 415 tagja közül 120 földmives. eddigelő már 2000 frtot használt fel.

Bukarestben a balkáni (macedoni) rumének nyelve védelmére a görögök és szlávok ellen alakult a „Lumina“ egyesület, 12 frt évi tagsági díjjal.

Hazánkban a tót Matica 1862-ben alapítottatott a tudomány és a szépművészetek ápolása végett, de a mint a 70-es években kiderült, valósággal politikai hazaelenes czélokra költötte vagyona nagy részét. T. i. 1862—1874-ig hazafiatlan iratok kiadására 32.879 forintot költött; s a nagyhangu vezetők egymásnak csupa barátságból, kellő biztosíték nélkül, körülbelöl ugyanakkora összeget (31.650 frtot) szavaztak meg.

Az erdélyi részekben az „Associatione Transylvania“ rumén irodalmi társaság 15 estendő óta áll fenn m. e. 20 fiókkal; volt politikai lapja is „Transylvania“ czimmal. — Az Albina rumén bank 1879-ben 3000 darab százforintos részvényre alakult, s most papirjait a tőzsdén jegyzik.

Legtöbb motivumot mi a most említett egyesületek mozgalmából meritettünk. Megtanultuk belőlük első sorban, hogy alakítandó egyesületünk életrealóságának az legszebb a legjobb bizonyítéka, ha mentől kisebb számú szabálylyal és §-al, mentől nagyobb mérvű actiót bírnunk kifejtteni. És erre az actióra hazánkban talán sehol sincs oly égető szükség, mint épen az erdélyi részekben. Hiszen a magyar elem pusztulásának, a nemzet erő elporlódásának az országban sehol sem lehet oly megdöbentő jeleivel találkozni, mint e hazarész bérezei között. Az előkészítő bizottság éppen azért első kötelességének tartotta megbizható adatok gyűjtését; hogy tisztán lássák majd a munkatért a megalakulandó egyesület vezetői.

Ime egy néhány statisztikai adat, melyek eléggé alkalmasok arra, hogy minden jó érzésű magyart tette serkentsenek.

Fogarasmegyében mindössze 2694 magyar van; magyar szót tulajdonképen csak Fogarason hallhatni; egyebütt e megye területén ritka, mint a fehér holló.

Kis-Küküllőmegyében van 127 nem magyar iskola és csak 53 magyar. E megye területén a kisededővő terra incognita.

Nagy-Küküllőmegyében a magyarság 14 iskolával nyomorog; ellenben a nem magyarok 209 iskolával dicsekesznek. Kisededővő e megyében nincsen sehhol.

Szolnok-Dobokamegyében 271-re megy a nem magyar iskolák száma.

Alsó-Fehérmegye 285 iskolája közül csak 52-ben hangzik a magyar szó; s a nagy-enyedi és gy. fehérvári két kisededővő intézettől eltekintve, a megye területén hire sincs az óvodának.

Brassóme gyében, a várost ide nem értve, 22 rumén és 13 német iskolával szemben csak mintegy himondoul van magyar iskolánk.

Torda-Aranyosme gyében a rumén iskolák 131, ellenben a magyaroké csak 54.

Maros-Tordamegye 264 iskolája közül 105 iskolában nem magyar a tanítás nyelve, csak 159-ben magyar.

Szilágyme gyé 301 iskolája két harmadában idegen nyelven tanítanak s csak 106-ban magyarul. Az óvodák száma e megyében aránylag nagy: t. i. 2. (Zilahon és Sz.-Somlyon.)

Besztercze-Naszod és Szebenme gyéről mit mondjak? Szoljon az, hogy hallgatok.

Fogarasmegyében a tanítók $\frac{9}{10}$ -ede nem tud magyarul; Felső-Fejérmegyében sem tehetni többre egy harmadnál a magyarul értő tanítók számát; Szolnok-Doboka 271 nem magyar ajku tanítója közül csak 69 érti nyelvünket.

Egész Brassóme gyé területén csak három oly görög keleti tanító van, ki magyarul jól tud. (Ezek: Bratiu János deresztei, Suciú János brassai és Domsa Vaszilie hosszufalusi tanító.) A szász tanítók között csak kettő van ilyen (Schmidt Lajos holtövényi és Tartler Péter földvári tanító.)

A felolvasott adatokból kitetszik, hogy megyéink tekintélyes részében a m. állameszme szempontjából rendkívül csekély az iskolák száma. Chauvinismus lenne azt kívánni, hogy e haza minden polgára beszéljen magyarul, mert hiszen az állam életében van a nyelvnel nagyobb tényező: az együttérzés és a közös akarat, mint a melyek egy haza idegen ajku polgárai közt a solidaritást megteremtik és fenntartják. Ebben a talajban terem a hazafiság. A patriotizmust nem az teszi első polgári erénynyé, ha mellünköt verve, magunkat hazafiaknak nevezzük: hanem az, hogy szívünk szerint ragaszkodunk azokhoz az intézményekhez, traditiókhöz, szokásokhoz, küzdelmekhez és törekvésekhez, melyek a magyar állam lényegét alkotják. Az igaz patriotizmus meghatja bensönket, idealizálja őseinket: heroismusokat és szenvedéseiket, erényöket és bátorságukat előtérbe állítván, a jelent összeköti a multtal, az ifjuságot solidaritásba hozza az őssökkel, s eltölti a hazaszerefet szent tüzével. De ha a néptanító nem érti a magyar nyelvet, miként várhatjuk tőle, hogy behatoljon államuk életének legfinomabb részeibe, s ha abból a hazafi érzéssel nem sajátította, hogyan állithatja az ifju nemzedéket arra az alapra, melyeken kebléből önként fakad az őssök cultusza, az állam törekvéseivel való együttérzés és a

hazafiakkal való együttérzés. Az állam nyelvének kellő ismerete nélkül tőle ilyesmit kívánni annyi, mint csaknem lehetetlenséget kívánni. Ebből a szempontból kiindulva, valóban megdöbbenően csekély az említett megyékben az iskolák száma.

Az iskolák hiányához fogható hatásvolt a magyar elem elporlasztására sokhelyt az egyházak indolentiája, vagy nem léte. A m. iskola és magyar egyház rendszerint együtt járnak, de kivált a multban sok eset volt rá, midőn az egyház nem gondolt e veteményes kerttel és engedte, hogy azt gyom és dudva elborítsa.

Hiszen pl. Hunyadmegyében 1848 előtt a magyar papság nagyobb része édes keveset törődött az ifjuság iskolázásával, minek következtében a hivek száma lassanként elolvadt, s sok helyt csak a templom maradt hirtetőjéül, rettentő tanúságául annak a bünös hanyagságnak, hogy isten szolgálai merőben a gondviselésre hagyták hiveik értelmi és erkölcsi szükségének, nyelvének, egyszersmind legszentebb nemzeti érdekeinek a gondozását. Ők maguk alig tartottak egyebet kötelességüknek mint a funkciót robotban végezni, sorban ki-dülő hiveikből végtemetkezést rendezni, az egyház jövedelmeit vagy talán megcsontult tőkájének utolsó részleteit incassálni.

Igen hathatós protectorai voltak továbbá a magyar nép elzüllésének sok megyében a nagyobb földbirtokosok, kik azt az elvet vallották, a mit egy régi velencei nemes vallott, hogy „a nép szellemi szerkezetét a tudás inkább rontja, mint erősíti.“ A földesur jobbágyával oláhl beszél a vármegyén; az uraság példáját követte a cselédség, s utána ment a község magyar része. Hiszen pl. Hunyadmegyében előkelő magyar családok is merőben eloláhosodtak.

Ha az így magára hagyott vagy idegen elemek közé került nép nyelvét és érzületét nem ápolta sem tanító, sem lekipásztor, sem földesur; csuda-e, ha lassanként kivetközött nemzeti jelleméből. Hiszen a nép papjától és tanítójától tanul a nemzet házi isteneinek áldozni. Csuda-e ha ily viszonyok közepette az erdélyi részek Kanaáján, a Mezőségen a magyarság kiveszőben van?

Ily tényezők hatása mellett cseppet sem csudálkozunk, ha pl. egy némely községnek ma csak neve hirdeti, hogy valaha magyar volt. Ugyanis a volt Aranyosszéken 22 községből teljesen oláhvá lett: 8, u. m. Veresmart, Alsó- és Felső Füged, Hidas, Mohács, Dombó, Örményes és Csákó. És ez utóbbi öt község eredetileg székely-huszár telepítvény volt.

Ily kihalt községek, faldalom, a Mezőségen rakás-számra találunk. Magyar-Peterd, Magyar-Szilvás; Keménytelke, Mező Kapus, Mező-Szakál, M.-Sályi, M.-Iklód, Tóhát és még egy sereg magyar előnevű községgel úgy van a dolog, mint Gyergyóban, Holló, Bélbor, Toplicza, Mesterháza hajdani székelyeivel se hirök, se hamvok.

Tulysulyra kezd emelkedni az oláhság Székely-Földvárt és Aranyos-Polyánban. Görgény-Szent-Imre és vidéke 1735-ig egészen magyar volt. Azóta 150 év folyt le, s e másfél száz alatt G.-Szt.-Imre fele, Adorján pedig egészen oláhvá változott.

Kolozsmegyében apad a magyarság Kolozson, honnan 1852. után számos magyar család költözöködött ki. Az örményesi járás 22 községben, az egy Köbölkut kivételével, az oláhság mindenütt tulnyomó és egyetlen

községben sincs állami iskola. A tekei járásban 21 község közül magyar van 1, de van 10 oláh, 3 szász és 8 vegyes. A magyarság apadóban Szász-Ludvégen, Nagy-Idán. Sz.-Erkeden. A moci járás 2 magyar községét 14 oláh és 20 vegyes lakosságu veszi körül. A vegyes községekben általános a magyarság apadása, minekutána legtöbb helyt sem iskolájok, sem templomuk, sem papjuk. A bánffy-hunyadi járásban 42 község közül magyar 8, vegyes 8 és oláh 26. Farnoson és Magyarókeréken a magyar ellem veszélyben forog.

A nemzeti elporlódás negyedik tényezője — adataink szerint — a magyar birtok eladósodása, kivált a vegyes ajku községekben.

E részben az igen pénzintézetek — monhatom — becsülettel működnek, melyek némely megyénket számos betáblázások következtében behálózzván, polyp karjaiba ölelték. Ilyen pl. Kis- és Nagy-Küküllőmegye; az utóbbiban — mint hozzánk beküldött terjedelmes értesítőben látjuk — Bürkös községét az Albina és a nagyszebeni Vorschuss-Verein immár oly állapotra juttatták, hogy ott a jégverés többé már nem a magyar ember kalásztát veri el, a sáska többé nem a magyar ember vetését teszi tönkre. Gyümölcsének csak virágzásában gyönyörködhetik a magyar gazda; de már gyümölcsfái javát idegennek szedi meg, gabonája javát idegennek aratja, borát idegennek szüreteli.

Ha e tényezőhöz hozzávesszük, hogy az 1848 előtti kormányak nem állott érdekében a magyar elem erősítése; az 50-es évektől fogva pedig egész a 60-as évek derekáig a nemzet a megpróbáltatás legkeserűbb éveit élte, s a gyengébb erkölcsi természetűek nagy része a nemzetellenes hatalom nyomásának nem bírván, vagy nem akarván ellenállani, annak csatlósáivá szegődtek, vagy elzüllöttek; ha vesszük továbbá a közigazgatásnak abból eredő mizeriáját, hogy vannak hivatalbeliek kik a rovatos ivék betöltését tartják a hazafiság netovábbjának; kik a megyéket és járásokat rovat-töltelékeknek, a községek népét pedig adófizetők gyűjteményének tekintik: azt hiszem, egynék kivételével előszámláltam — positiv adatokra támaszkodva — azokat a főbb okokat, melyek megfosztották az erdélyi magyar elemet, belsőleg kiszajtozták a hazafi érzést, sok helyt elhamvasztották a patriotismus szent tüzét.

Utoljára hagytam egy oly tényező megemlítését, mely most fő, majd mellék ok szerepét játsza. Ez az a végtelenül veszélyes szokásunk, hogy az idegen nyelvet nagyon könnyen ajkunkra vesszük, s még könnyebben rajta feledjük. E részben társadalmunk színjava cseppet sem különbözik attól a magyar földmivestől, a ki a vármegyén szomszédja kedvéért oláhlul megtanul, s anyja nyelvét elfelejti. Nincs az az igénytelen külföldi, kinek azzal ne kedveskednénk, hogy nyelvét ne beszéljük. Mondanom sem kell, hogy az az idegen ilyenkor rendesen olyformán érzi magát, mint mi éreznők; ha a legkevesebb dalainkat valaki kintornán vagy tótmuzsikán mutatná be. Nekünk, városiaknak, még hagyján! Sok bennünk a szellemi rugékonyság; helyre hozzuk a csorbát azzal, hogy azután két annyit beszélünk magyarul.

Ámde nem így van a dolog az egyszerű földmivessel. Abban a pillanatban, midőn idegen nyelven kezdünk beszélni, azzal együtt az idegen nép szelleme, annak vallásos és erkölcsi nézetei is bevonulnak lelkébe; megragadják azt, mint a hogy Jákobot megragadta az angyal; s nem lévén elegendő ellenálló ereje, csak-

hamar megadja magát. Azt mondhatja erre valaki, hogy kölcsönben az oláh is megtanul magyarul. Nagy ritkán lehet, hogy megtanul; de azért ő mégis oláh marad. Példa rá a régi Aranyosmegye néhány községe: Alsó- és Felső Szent-Mihályfalva, Várfalva, Kercsed, Bágyon, Csegez stb., melyek nem tudják beolvasztani száz eszendők óta a maroknyi oláhságot, mely köztük lakik; ellenben midőn a falu székelység kezd oláhlul beszélni, ipsofacto megindul az eloláhosodás útján. Hogy mi nem magyarosítunk, arra hova kell csattanosabb példa, mint a város tözsomszédóságában Monostor és Felek állapota.

Szerfölött sajnós, hogy az imént felsorolt romboló tényezők csak részben szüntek meg s nagyjában még folyvást hatnak. Az iskoláknak éppen a legszorogtobb pontokon vagyunk legnagyobb szükében, minek magyarozatát abban találom, hogy voltak kivált a 70-es években tanfelügyelőink, kiknek nehéz hallása miatt a nemzeti érdekek elegele kiáltó-szó maradt; másfelől pedig abban, hogy a tanfelügyelők nem közös megállapodással constatált közsükséglet, hanem saját egyéni nézeteik alapján szervezik az állami iskolákat s azokat néha oly községekben találjuk, hol azelőtt igen jó felekezeti iskolák voltak. A templomok hiánya nem szünt meg. Hiszen a szabadságharc alkalmával, vagy azelőtt elpusztult egyházközségek legnagyobb része ma is romjaiban hever, mert nem volt modja az illető felekezeteknek halottaikból föltámasztani. Hogy a mi szemünk láttára, hogyan történik egyes községeink eloláhosodása, a templom, vagy az iskola hiánya miatt, arra példával szolgálok. Ott van Szék szomszédóságban egy vegyes ajku (oláh és magyar) község Szava, hol a magyarságnak se temploma, se iskolája. Igaz, van temploma, de hasznát nem veheti, a dolog így áll.

A 60-as években szép összeg alapítványhoz jutott templomépítésre; még egy annyi gyűlt be más adományokból is és mi történt? Fölemelték a templom négy falát, de miért, miért nem? födelet nem huztak rá. Gondolták talán, hogy ugys az uristen háza; ő maga majd csak gondoskodik róla. És azok a pusztán álló falak, melyeket kegyes lelkek arra rendeltek, hogy hetenként legalább egyszer vízshangozzók köztük a valóságos hazafiézet élesztésére az ének: „erős várunk nekünk az Isten!” majd azt a lesújtó közmondást hirdetik a község magyar ajku lakosságának, hogy „ne féljete szegények, jobban leszete szegények!” Ha ez így tart minekutána e község oláhságának van tanítója és iskolája is, mire a község elhagyatott magyarsága az oláhságba lassanként beletemetkezik, akkora az idők vihara következtében omladozó templomfalak is a magyarság temetőjére boruló sirhalommá változnak.

Sok megyében a magyar birtok az eladósodás hírnábjába tovább mind jobban bele sülyed. Innen van, hogy a mely házban azelőtt 50—60 évvel a Zrinyiászt vagy a Himfy szerelmét olvasta a ház asszonya: ott ma legnagyobb részt idegen szó hangzik a portán, s talán a Fremdenblatt hireit betüzi vagy a Kikeriki magyar ellenes parodiáiban gyönyörködik az idegen ajku koresmáros vagy „Uj földes ur.”

Mondanom sem kell, hogy a mennyiben sikerült népünkkel társadalmunkkal a takarékoság erényét megkedveltetnünk, anynyiban egyfelől utját álljuk az eladósodásnak, de másfelől abból a hazafiságra serkentő erények is fakadnak: az önuralom, előrelátás, melyekkel együtt jár a gyermekeknek iskoláztatása, mert a

szülő azt akarja, hogy a gyermeke ne csak élvezze, a mit ráhagy, hanem azt nevelje és öregbitse is.

Azt a tényt, a mit a 60-as években e hazarész némely vidékén szomorúan észleltem, hogy a magyar lakosság m. e. bocsnátot kér a környező idegen elemektől, hogy még létezni és élni bátorodik: ma többféle kiadásban megtaláljuk e hazarész bérczei közt. Hiszen a magy. elem legősibb emberi jogainak, pl. szólásszabadságainak megsértéseket sem meri némely vidéken szavát fölemelni az izoláltságnak és megfélemlítésnek miatta.

Inkább szenved, tür és hallgat. Minthogy szülőföldjétől megválni nem bir, egy részük megadással várja sorsa jobbra fordultát; de a nagyobb rész fölveszi környezete nyelvét s vele együtt elsajátítja érzés- és gondolkodás-modját, s lassanként elszakad a nemzettől; szóval, az erkölesi átalakítást természetszerűen követi az apostazia. A népek életében is szintugy van a dolog, mint a föld életében, mint a geographia tanítása szerint a földgömbön minden víz a tengerbe törekszik, szintugy a magára hagyott maroknyi nép, mint valami gyenge csermely vagy vizsugár, a hozzá legközelebb eső idegen elem folyójába szakad, hogy azt annál impozánsabbá lenni segítse.

A mit a physikában az erők átalakításának neveznek, ugyanaz mindennap szemünk láttára történik meg. Amott a mechanikai erő chemiává változik át; e miatt az elősorolt okok következtében, a mi még tegnap a nemzeti erő rovatába esett, az holnap nemzetellenes ágenssé válhatik. A kinek atyját még Székelynek hívták s jó hazafinak ismerték, azt ma talán Cikelinek hívják és gyermeke tovább menve Cikeliusra változtatja a nevét. A mely parasztgazdának még ezelőtt 30 évvel Torma volt a becsületes neve, azt ma Hirián néven ismerik, gyermeke talán jónak látja Biriánná válni. Hol van az az ethnografus, a ki az így elbérnyált nevekben a beléjük temetkezett magyar elemet ki tudná deríteni? Mondanom sem kell, hogy rendszerint az ily „homo novus“ érzülete ugy el tér őseitől, mint a mily nagyon különbözik Cikeliusz Székelytől, a vagy Birián Tormától.

Hogy ez az elszakadás mily mélyen belevág a nemzet életébe, nem szükség bővebben fejtegetnem. Hiszen a mennyiben a m. elem idegen nyelvet vesz föl s más nemzetiségébe olvad; annyiban e haza földje, ez a mi bölcsönk — sirrá változik, melybe egy nemzet sülyed el; s annyiban megkezdődik az a temetkezési processus, az a nagyszerű halál, melyről a költő oly szívrendítően emlékszik meg.

Elszorul a szívem, ha rá gondolok, hogy eddigelé mi rengeteg kincset veszített a magyar nemzet emberben, hazafiságban, nyelvben és birtokban. Ilyenkor eszembe jut Szolnok-Dobokamegyének egyik községe: Igricze. Ez a falu eredetileg magyar volt; de ma oláhok lakják, hire sincs, pora sincs többé a magyarnak. Emléke csupán határának egyik dülője nevében maradt fenn, melyet „Bujdosók völgyének“ (Valea Bujdosului) hívnak az oláhok.

Tehát ott a magyarság faja kiveszett, csak származási iver maradt ránk, a kataszteri protokollumban, mint valamely herbáriumban, s rajta e sirirat olvasható: „a magyar bujdosók völgye.“

Ne engedje hazám istene, hogy valaha az egész Mezőség ily bujdosók völgyévé váljék a magyarságnak!

Kit okoljunk, kit tegyük felelőssé fajunk pusztulásának ez elszomorító adataiért. A földbirtokosokat-e, kiknek legtöbb helyt szemük láttára történik népünk átalakulása, de kik sohajtozva azzal mentik magukat, hogy rájuk nézve is megnehezedett az idők járása. A vagy talán azt az egyszerű papot vagy levitát, kik szegénységükre mutatva, éreztetik velünk, hogy nekik is nagyon fáj az élet. Vagy a községi és egyházi előljárókat tegyük felelősökké, kik száz, meg száz másféle dologgal hozakodnak elé, avagy azokat a hivatalbelieket, kik rovatos iverbe betemetkezve, a lakosságot misere plebs contribuesnek tartják, s elfelejtik, hogy a polgárnak rovatba be nem iktatható vonásai is vannak, hogy az, mint ember és hazafi oly érzelmekkel és cselekedetekkel járulhat a polgári társadalom és az állam fenntartásához, melyek ezüstnél és aranynál becsesebbek, mert soha el nem kopnak és el nem értéktelenednek.

Vagy talán a tanfelügyelőket okoljuk, kik arra volnának hivatva, hogy a község közmivelődési érdekeit állandó gonduk tárgyává tegyék; de a kiket a gondozástól e lelketlen irodai munka elfog és íróasztalukhoz lekötve tart. Senkit, senkit se vádoljunk: csak egyes-egyedül önmagunkat, saját közönyösségünket. A magyar társadalom menthetetlen közönyössége volt az ok, hogy a fajunkra nézve bomlasztó, hogy ne mondjam: nemzetirtó tényezők a helyett, hogy megszüntek volna, hatványozott tevékenységet fejtenek ki. Élhetlenségünkre és ne másra vessük, hogy e hazarész földje nem egy nemzet kidölt tagjainak, hanem az abszortió következtében magának az élő egész jelentékeny részének temetőjévé lett.

A magyar társadalom ily tünemények és körülötte megindult ily mozgalmak közepette nem maradhatott tovább is csökönnyös létlenségben. Most már kezdjük érezni, hogy a nagy mulasztásokat kell helyre hoznunk.

E kérdés nagyon egyszerű. Saharának akarjuk-e tovább is tekinteni az erdélyi részek magyarsága rétegeit, szenvedjük, hogy tovább porlodjék, míg valamely Sámum-féle szél meg nem könyörül rajta és végkép el nem söpri; vagy pedig kitartó solidáris működéssel a hazafiság termékeny talajává kívánjuk változtatni? Kától viszonyban akarunk-e tovább is maradni a nemzeti közművelődéssel, vagy édes mindnyájunk létkérdésének tekintjük azt, a mint kell tekintenünk; mert ha azt nem akarjuk, hogy az idő szele elfújjon e föld színéről, beléje kell gyökereznünk mélyen intézményekkel, nyelvünkkel, műveltségünkkel: kezünk és szellemünk munkájával.

Sajátszerű, hogy mi eddigelé az egész nemzetre kibató társadalmi akciót, mondhatni csak nevezetes ünnepélyek alkalmával fejtettünk ki: mikor a nemzetnek nagy gyásza, vagy — a mi ritkán történt — nagy öröme volt. Az élet ünnepnapjaira tartogattuk az összetartó működést; de a hétköznapokon nem törődünk vele.

Elfelejtettük, hogy az élet hat heted részében vagy kilenczted részben hétköznapról áll és kemény munkát követel. Ezentul ezel az alkalmi hazafisággal szaktanunk kell. Az ünneplő patriotizmus helyett a kitar-tóan munkás patriotizmus utazat kell járnunk. Meg kell tanulnunk, hogy az igazi hazafiság nem ideig-óráig fellobogó láng, hanem folyvást izzó állapotban levő parázs, melynek kohója a közművelődés.

E végre mozgósítsuk és változtassuk egy nagy organizmussá az egész társadalmat. Nő és férfi, ifju és agg egyaránt járuljon erejével, tehetségével a közczélhoz. Nyerjük meg tehát elsősorban e mozgalomnak a minden társadalom kelesztő részét: a nőket. A magyar nők kezében egy nagy hatalom van, érzelmeink kormányzása, legedesebb emlékeink ápolása, a nemzeti szent hagyományok tisztelése. Ha az erdélyi száz pórnök, szintugy mint az osztrák előkelő nők százával csoportosulnak s versenyezni buzgólkodnak az isk. egyesületekben, hogy a német szót diadalra juttassák: erős hitem, hogy a mi nőink sem fognak a felelettel adások maradni. Ők legyenek a hazafi érzet első dajkái; a nemzeti nyelv és hagyományok leghűbb őrei; és a ki a nyelvet őrzi, az a társadalmat őrzi és a nemzetet védi.

Az egész társadalom közreműködésével alakítsuk meg a közművelődési egyesületet, mely hivatva lesz köztünk érzésben, gondolkodásban és cselekvésben azt a közösséget megteremteni, mely eddig csak sejtelem alakjában élt bennünk. Ennek kifolyása lesz az az erős közszellem, mely védő szárnyai alá veszi az elhagyott vagy pusztulásnak indult községek szellemi és erkölcsi érdekeit; mely midőn megfélemlíti azokat, a kik a hazafiság nevét ajkokra hiába fölveszik, ugyanakkor erkölcsi bátorsággal tölti el az idegen elemek közé szorult hazafit.

A közszellem feladata lesz a hazarész földjét a hazafiság fejlesztése érdekében alakcsövezés alá fogni, s működésével azt eszközölni, hogy e haza minden fia, bármely nyelven beszéljen, s bármilyen módon imádja istenét: a rokon érzés igaz hevével tisztelje a magyar államot; szóval, hogy az ország minden gyermeke polgára, tartsa első kötelességének hazafinak lenni, s legyen bátorsága hazafiságát nyíltan bevallani.

Az hiszem mindnyájunk közszületét fejezem ki, ha azt mondom, hogy az erdélyi részek magyar társadalmának nem maradhat immár nagy veszély nélkül mozdulatlan, mint a holttenger, melyet a rege szerint csak a vihar korbácsa hozhat hullámzásba; nem lehet tovább is a tó vize, mely felülről, a jóságos ég felhőitől várja csöppjeinek megújódását. Társadalmunknak mostantól fogva a munkás hazafiság ezernyi ezer forrásából táplálkozó folyójává kell válnia, melynek élete mozgásban áll, s mely büszkén tojja hátán hordozni a nemzeti művelődés kincsekkel megrakott gályáit és hajóit. Ugy legyen!

A népiskolai olvasókönyvek szerkesztéséről.*)

(Folytatás és vége.)

II. az olvasókönyvet annak vesszük, a minnek csakugyan lennie kell t. i. az olvasás tanítás kézi könyvének akkor annak első és főfeladata nem lehet más, minthogy belőle a gyermekek fokozatosan a folyékony (gépies) értelmes és szép olvasást elsajátítsák, azaz hogy megtanuljanak kellően olvasni. Ez jelöli meg a könyv szerkezetét is, természetesen kellő tekintettel arra, hogy az egyes olvasmányok úgy alak, mint tartalomra nézve szerves összefüggésben legyenek a népiskola megfelelő fokozatainak tantervével: az egyes tantárgyakkal érintkezzenek, azokra vonatkozzanak, vagy előkészítse-

*) Felolvasatott a kolozs megyei tanító-testület nevelésügyi bizottságában, mely az itt előadott tételket egyhangulag elfogadta.

nek s velök együtt közreműködjenek a tanítás képző és ismeretterjesztő céljának eszközzésében.

E szerint az olvasókönyv szerkesztésénél a következők tartandók szem előtt:

1. Az olvasókönyv szerkezete úgy nyelvezetének alakja, mint tartalomra nézve feleljen meg a gyermekek fejlettségének.

2. Az olvasmányok változatosság s maga az olvasás fokozatosan gyakoroltatása céljából ne csak prózai darabok legyenek, hanem azok között megfelelő mértékben és fokozatban kötött alaku olvasmányok is legyenek felvéve.

3. Az olvasmányok alak és mondat szerkezete lehetőleg vegye figyelembe az egyes osztályok nyelvtanítási fokozatát is, hogy így azok ne csak az olvasás gyakorlására legyenek alkalmasok, hanem szolgáljanak a nyelvtanítás céljának is; azaz nyelvtani elemzésre felhasználtassanak.

4. Nyelvezete az olvasmányoknak általában egyszerű, a nép nyelv- és értelmi körének megfelelő legyen. Mindenek felett azonban igazán magyaros, megóva minden idegen sajtáságotól.

5. A könyv ortographiája feleljen az általánosan elfogadott szabályoknak s a nyomtatásnál a helyesírási hibák kerülésére a legszigorubb gond fordítandó. Ugy és ugyanazon olvasókönyv későbbi kiadása el és mondat szerkesztésében az előbbtől ne térjen el. Ohajtandó különben, hogy a gyermekek kezében egy és ugyanazon olvasókönyv legyen.

6. Idegen eredetű szók és kifejezések, még a meghonosodottak közül is, csak annyiban szerepeljenek a szövegben, a mennyiben az általok kifejezett fogalmak jelölésére alkalmas törzs-gyökéres magyar szók nem állanak rendelkezésre.

7. Fogalomszerű és találó tájkifejezések oly célból veendőek fel, hogy azok a közhasználatban átmenjenek.

8. Rossz szerkezetű szók lehetőleg mellőzve legyenek, míg másfelől a nyelv természetének megfelelően képzett olyan új szók, melyek a köznyelv bővítésére szolgálnak kellő méltatásra találjanak az olvasókönyvben. Az olvasókönyv úgy egyes kifejezéseire, mint általában irányára nézve kellő irodalmi színvonalon álljon; porias szólások és beszéd mód nem az olvasókönyvbe valók (kivéve egy-egy idézet alakjában).

9. Az olvasmányok tartalmi bősége és nehézsége alkalmazkodjék az illető iskolai fokozat vagy osztály fejlettségéhez. Általában olyanok legyenek az olvasmányok hosszúságukat tekintve, hogy tartalmi tárgyalásuk 10 perctől fokozatosan legfeljebb 1/2 órát vegyen csak igényben, hogy a mellett kellő idő jusson még magának az olvasásnak is az olvasmányon való gyakorlására.

10. Ha az olvasmány tartalmát természetesen a felső osztályokban olyan tárgy képezi, hogy az bővebb leírást igényel, akkor, hogy az olvasmány nagyon hosszúvá ne váljék, inkább kikerekítő szakaszokra, külön olvasmányi darabokra kell azt osztani.

11. A népiskolai olvasókönyv tartalmából kilegyen zárva a felekezetiesség szűkkeblű osztály vagy faji színezet, de igenis törekedjék az általános emberies mellett különösen a nemzeti érzület és nemzeti tudat fejlesztésére.

12. Az alsó fok (1—2-ik osztály) olvasókönyvében az olvasmányok túlnyomóan erkölcsi irányu kis elbe-

szelések, mesék, ne pedig leírások legyenek. A felvett mesterséges és természeti tárgyakat tartalmazó leíró olvasmányok is, úgy szólván csak ismétlését képezzék, rövid egyszerű mondatokban, a beszéd- és értelemgyakorlatokban már tárgyalat anyagnak, hogy így a más nem új olvasmányi anyagon annál több gond legyen a gépies olvasásra fordítható.

13. A középfokon (3—4-ik osztály) mindinkább előtérbe lépjenek az erkölcsi olvasmányok mellett, a reális irányú olvasmányok is, mert ezek különösen alkalmasok az értelmes olvasás gyakorlására. De meg a beszéd és értelemgyakorlatok mint külön tárgy, ezen fokon már megszűnven a reáliák további előkészítését és részben bővítését, kiegészítését itt már az olvasókönyvnek kell átvennie.

14. A felső fok (5—6-ik osztály) olvasókönyve az illető osztályok számára valóságos irodalmi kis kézikönyvül szolgáljon, mely egyfelől felkölti az érzéket és vágyat a nemzeti népiesebb szépirodalmi termékek iránt, másfelől kedvet támaszt általában hasznos ismereteket tartalmazó önálló művek olvasására. Érzékelteti a gyermekkel az olvasmányok tartalmában és alakjában a szépet, magát az olvasást pedig rájuk nézve úgy szólván szükségessé teszi. S így eszközli azt, hogy a tulajdonképi olvasókönyv mellett, mindinkább használatba vétessék az iskolai u. n. gyermekkönyvtár is s maga az olvasástánítás lassanként önálló olvasássá alakulhasson át.

15. Ezért ezen fok olvasókönyvében az irodalom jelesebb termékei mind jobban legyenek képviselve; és pedig elsősorban megint túlnyomólag a hazai, nemzeti irodalom termékeiből legyenek az olvasmányok kiszemelve, mert az olvasókönyvnek különösen nemzeti érzelmet fejlesztőnek kell lenni. Tehát legyenek benne: hazai népmesék, közmondások, földrajzi és természeti leírások, hazai történelmi alakok; a nélkül azonban, hogy az általános emberi viszonyhoz vonatkozó olvasmányok kizártnának; mi egyoldalúságra vezetne.

16. Az olvasmányok tartalma általában egyezzek meg a mai tudományosság megállapodásaival.

17. Az olvasmányok az egész olvasókönyvben oly változatos tartalmuak legyenek, hogy a gyermekek különböző erőinek összehangzatos fejlesztése általok eszközhető legyen.

18. Az olvasmányi darabok tárgyalásának idejére, sorrendjére nézve a következő körülmények veendőek figyelembe u. m. az évszakok, csatlakozás az egyes tantárgyak megfelelő tananyagához, változatosság a gyermekek lelki erőinek foglalkoztatásában.

19. Az olvasmányok a könyvben nehézségöknek megfelelően, fokozatosan következzenek egymásután, minden tekintet nélkül tartalmi rokonságukra. A tartalmi rokonság szerinti osztályozás csak a könyv tartalomjegyzékében legyen meg.

20. Képek az olvasókönyvekhez szemléltetési eszközökül célszerűek lennének; de azok ne a könyvbe magába illesztetnének be, hanem mint nagy faliképek szerkesztetnének.

21. Végre a dolog technikai oldalát illetőleg egészségi szempontból fontos körülmény, hogy valamint általában minden iskolai tankönyv, úgy még inkább az olvasókönyv nyomása tiszta, betűi elég nagyok s papírja is jó legyen. A soroknál gyakori bekezdés legyen.

Kozma József.

Legyen a nevelés egyéni!

Általános elv, mit mindenki elismer. A nevelésnek tekintetbe kell vennie mindazon egyéni sajátosságokat, melyek akár velünk születtek, akár fejlődésünk közben állottak elő.

Az emberi természet mindig megköveteli, hogy a nevelés módjai, eszközei hozzá képest alakuljanak, annak sokfélesége szerint változzanak. Más bánásmódot igényel az erős s másat a gyenge test, a mi azt táplálja, edzi, ezt betegíti, senyvezt; más mód alkalmazandó a jó, mint a csekély tehetségű gyermek irányában; másként kell hatni az érzékenyre, mint az érzéketlenre, a nyugodt kedélyre mint a hirtelen lobbanóra, az engedékenyre mint az akaratlanra stb. Külön módon kell hatnunk a nem, a kor, a fejlettség, a kedély hangulat s az anyagi körülmények sokfélesége szerint. És mi mégis mit teszünk? Adunk tömeges nevelést, mely tagadhatalanul képtelen apáról-apára kielégíteni az egyéniség követelményeit; de ez föltétlenül nem is szükséges; az egyéniségnek nem okvetlenül elnyomója a tömeg, sőt inkább fejlesztő s kitüntetője; az ember a társadalmi lény természetes nevelést társaságban nyerhet. Éppen nincs okunk kívánni, hogy minden egyes gyermeknek külön nevelője legyen: de másrészt meg kell követelnünk, hogy az iskola tartsa mindig szem előtt: nem egyet és nem teljesen egyenlőket s viszont nem mindenben ugyanegygyé és egyenlővé nevel. Nem mindenben mondom mert szellemileg, erkölcsileg s bizonyos mértékig testileg is egyenlővé, az eszménynek megfelelővé törekszik a nevelés tenni mindenkiket; e törekvés azonban csak akkor sikerülhet, ha az egyéniséget ismerjük s eljárásunkat hozzá szabjuk.

A földi lét körülményei, viszonyai, a megélhetés módja csaknem mindenkire nézve különbözők: ez ok szintén egyéni nevelést sürget, de nem annyira, hogy már a népiskolában szem előtt kelljen tartani a gyermek jövő élet hivatását. Ott csak a gyermek jelen körülményei veendőek figyelembe az általános emberi, mint cél mellett.

„A gyermeket sehogysem ismerik még. Azon téves fogalmak mellett, miket arról birunk, minden tovább haladás egyszersmind előbbre hatolás a tévedés útján.“ Rousseau e szavai ma is teljesen igazak. Nem ismerjük azt a kit nevelünk, pedig első kötelességünk volna megismerni őt.

Az egyéniségre kiváló befolyással vannak az öröklés, a nem, a kor és a viszonyok s körülmények.

Öröklés folytán a testi és szellemi sajátosságok számtalan változata áll elő, melyek felismerésére a gyermek és a szülék megfigyelése után juthatunk. Ehhez elsősorban test- és lélektani ismeretek szükségesek, még pedig nem csupán elméletiek, de és főleg gyakorlatiak. A tanítók csak részesülnek, ha nem teljes mérvben is, ilyenekben: a szülék azonban éppen nem. Különös e tény; gyakorta haljuk az életreható nevelés hirdetését s valóban uralkodó is a gyakorlati irány sok másutt csak ott nem, a hol leginkább helyén volna: mert — tagadhatatlan — neveltjeink legnagyobb százaléka nem orvos, iparos stb. nem tanítónő, gazdasszony stb. hanem szülő lesz. Nagy mulasztás terheli iskoláinkat, hogy éppen szüléket nem akar képezni.

A gyermek testi, lelki képességét, hajlamait testeik, beszédeik és az arcukon, szemökben, hangukon stb. megjelenő nyilvánulások mutatják a figyelőnek. De

csak akkor lesznek a valóságnak megfelelők, ha nem tanítjuk, kényszerítjük a gyermeket érzelmei kifejezésének eltakarására, elnyomására; ha a törvény korlátain belül szabadon cselekedhetnek, beszélhetnek jelenlétünkben is. Ereszkedjünk le hozzájuk, vegyünk részt, ha nem mint cselekvők, de szemlélők, játékaikban, mutassunk igaz szeretetet, színtelen öszinteséget, érdeklődést úgy személyük, mint az ő világuk iránt; hogy bizalmuk és ragaszkodásuk s példánk következtében képumatatók ne lehessenek, előttünk el ne zárkódjanak.

Ki a gyermektől sokat vár, őt mindjárt tökélyessé akarja tenni, őt anyagnak vagy ördögnek hiszi; ki annyira elfogult, hogy a gyermekben csak jót vagy ellenkezőleg csak rosszat feltételez: az nevelőnek nem való, azaz egyén kiismerésére képtelen. Nevelésünknek igen elterjedt és nagy hibája, hogy előítéletből megmagyarázhatatlan, jogtalan rokon vagy ellenszenvből egyiknek sokat elnéz, másiknak semmit, ott a vétket is erénynek veszi, míg itt a legkisebb tévedést, sőt magát a jót is kegyetlenül sujtolja. Azt akarja, hogy minden nevelői hatás tüstént megteremje legszebb gyümölcsöt; türelmetlensége kifejezi az ősz előtt létező tavaszt és nyarat. Hirtelenkedés, elégedetlenkedés, rohanó vágy igazságtalan ítéletekkel együtt csupán rontanak; azonban a csiga lassúság, a teljes elégedettség sem vezetnek jóra és azt sem hagyhatjuk tekintet nélkül, hogy a mi egyikre nézve igazságos, az a másikkal szemben igazságtalanság lehet. Szülék és tanítók gondolják meg, hogy szerető elnézésekre sokkal inkább jogosultak a természetből mostohán, csekélyebb mérvben megáldottak, mint kik annak minden javával fölékesítvék.

A gyermeket figyelemmel kísérvünk kell, de kémkednünk utánna nem! Kémkedéssel nemcsak rosszra, aljasra adunk példát, de olyanokul tűnünk föl, mint kik főleg hibát keresünk s büntetni akarunk. A gyermeket nem szabad romlottan tartanunk; ő olyan nem lehet fejlettsége alacsony foka miatt sem. A gyanusítás nemcsak élesztője, de legtöbbször teremtője a bűnöknek. Nekünk nem büntető bírónak, hanem résztvevő barátának, javítani akaró nevelőnek, kegyes, bár nagy hatalmu lénynak kell lennünk, kik hirtelen egy-két nyilatkozat, tett után nem ítélnék, elérhetlen magas mértékkel nem mérnek tévedésekben sajnálnak s segítő fölemelő kezét nyujtanak, mindig elfogulatlanok és önzetlenek, mindenütt szeretnek és engesztelődnek.

A szülék egyéni sajátosságaihoz sokszor hasonlóak a gyermekéi már a születésnél fogva; ezenkívül azt is be kell látnunk, hogy a szülő, különösen az anya, mint első és nagy nevelő egyéniségének bélyegét gyakran rányomja a fejlődés kezdetén szerföltött fogékony s alakítható gyermeki szellemre míg az ápolás minősége a testi létre van figyelemre méltó hatással. A szülék egyéniségének kiismerése, akár önmaguk, akár más által sokkal nehezebb, mint a gyermeké. Az önismeret nagy tudomány s ritka bir odáig emelkedni. Kétségtelenül segítene benne az a napló, mely a szülék gyermek s ifju koráról beszél, valamint az is, mint egyesek önmagukról vezetnek, de csak akkor ha tárgyilagos. Itt leginkább megmenekszünk a tévedésektől, ha tényeket, vágyakat jegyzünk föl minden színezés s ítélet nélkül. A szülék gyermekeikről vezethetnek ily tartalmu naplót legalább addig, míg az ifju ábrándjai muló félben vannak; a gyermek önmagáról csak ama kor után tudna színezés nélkül beszélni. Ez óhajítás, jól tudom nem valósulhat; ha minden egyéb föltétel megvolna is: legtöbb családból hiányzik az a nevelői lelkesültség, mely-

lyel időt s gondot fordítanak az affélére. Pedig hát a növények természetrajza pl. az egyedekéből épülhetett fel s tetőzhető be, azt mindenki készséggel beismeri: és az emberek természetrajzát elkészíthetjük az egyéneké nélkül? — Sohasem!

A nemi különbségeket méltatnunk kell, de ne zavarjuk össze a természetadtaakat azokkal, melyek jobbára költöttek s régi elavult nézetek folyományai. A nő gyöngédebb, hamarabb fejlődik mint a férfi; ez a családban, az a nagyobb társadalmi életben találja föl munkakörét, de nem mindig. Éppen ezért a nővel gyöngédebben kell bánni, nála erélyes szó, dorgálás, durva fenyték ritkábban vagy soha sem alkalmazandó; míg a fiunál inkább lehet, bár itt sem ártana több kimélet s kevesebb durvaság. A kedély érzékenysége a nőnél óvatosan fentartandó; de a nemesszív éppen úgy ékesíti a férfit, szerintem ép oly súly helyezendő arra ott, mint itt. A nő hamarabb fejlődik ki a fiunál; ezért együtt, különösen amannak serdülő korában, iskolailag éppen nem a családban pedig kiváló gondnal nevelendők. Értelem, ész, akarat, tetterő szempontjából biztos ítéletet még ma mondanunk lehetetlen a nélkül, hogy alaptalansággal ne vádolhatnának. Hogy napjainkban a nő is sokszor kényszerül szembeszállni az élet küzdelmeivel, a kenyérkereset, önfentartás nagy feladatával: kétségbe nem vonható s ez okból a nő értelmi, akaró képességének fejlesztése, tetterejének fokozása a nevelés teendői közül ki nem törülhető, ámbár a férfinál inkább kell s tán lehet is azokra súlyt fektetni.

A kor szerint tetemesen változik az egyéniség. Az élet első éveiben mily fejletlen, tehetetlen az ember. Folytonos támogatásra, vezetésre szorul; foglalkozását meg kell szabni, tárgyat kell adni, mert különben fejlődése megakad, egyoldalú lesz. Lelki s testi tehetőségeinek miként használására is tanítanunk kell őt, nem oktatás által ugyan, hanem példaadás és szoktatás segítségével. Értelmezés, meghatározás, leczkézés sem ismeretre, sem erkölcsiségre nem vezethetik őt. Kitaró munkásságot önállóságot tőle hasztalan várna bárki. De a mint nő mindinkább fokozódnak tehetségei, erősödik akarata, növekedik munkaképessége s mind-mind önállóbbá törekszik lenni. Jaj a nevelőnek, ki a gyermeket ifju, az ifjut gyermek számba veszi! Képesség, vágy, nézet, minden más az ifjuban, mint a gyermekben; a napok számával halad előbbre előbbre s változik benne és előtte minden. A mi az előtt nehéz, elérhetetlen volt, most könnyű és elérhető; a mi ártott, most éppen nem veszélyes; a mi édes vágya volt, azon most csak mosolyogni tud; a mi akkor szükséges volt, most teljesen nélkülözhető. A passív szoktatás aktívává lesz s annak helyét az oktatás foglalja el, mely idővel szintén önkéntatássá kell hogy emelkedjék. A vezetés alább száll, a korlátozás szűnik, a parancs ritkul s jön az önállóság, tanácsolás, lelkesítés, meggyőzés.

A viszonyok, körülmények hatása az egyéniségre könnyen kimutatható. A család, a testvérek, cselédek, szomszédok, pajtások, ismerősök mind meg annyi alakítók. A ház, az udvar, a házi állatok, az utca, a község, a kert, mező, minden és minden, a mi csak érzékelhető általa, hat is reá s ki tudná megmondani, melyik benyomás az, melyik állandó benyomást hely magá után, átalakulást idéz elő és melyik az, a melyik menten eltűnik? Maga az időjárás is nem okoz-e gyakran változást; bosszussá, komorrá, restté, kedélyessé, vidámmá, fűrgévé nem tesz-e legalább ideiglenesen, ha állandóan nem? Kívánhatunk-e a szegény sorsutól annyit,

mint a gazdagtól? Ellehet és szabad-e felednünk, hogy egészséges, ép gyermektől mást s másként követelhetünk, mint a betegestől; hogy az erkölestelenség, lanyhaság, kegyetlenség, gőg, szeszélyesség stb. körében élő gyermek nem ítélhető azon mértékkel, melyet olyanra alkalmazunk, ki azoknak éppen ellentétét tapasztalja szüntelen. Lehet-e egyforma értelmes, gyors felfogásu, élénk emlékezetű, bírhat-e ugyanegy fokú szellemi tehetségekkel a gyermek, mikor egyik művelt körben, józanul nevelő családban él, míg a másakra műveletlen köre mitse ügyel? Hát az élelmezés, a tisztaság, a nyugalom hatását hagyhatjuk-e tekinteten kívül? Hát a falusi és városi gyermekek, a különböző foglalkozásu szülők gyermekei egyenlők-e mindenben?

Bizony-bizony az egyéniségre annyi tényező hat, hogy csakugyan egyike a legnehezebb feladatoknak az egyén kiismerése. Különösen nehéz ez a tanítónak, kit ebben a család segíthet legjobban; már maga e körülmény is fontosnak, szükségesnek tünteti föl a család és iskola közt leendő szoros összeköttetést.

Miután a nevelést az egyéniséghez kell szabnunk s ezért minden egyes gyermeket ki kell ismernünk: önként következik, hogy egy tanító nevelése alatt sok gyermek, mint ma van, nem lehet.

Fejtegetnem kellene most: hogyan szabjuk nevelésünket az egyénhez? Nehéz kérdés ez és igen-igen tág körű. Rendszerint általánosságban szólnak róla. Az egyéniség rendkívül sokfélesége miatt kimeríthetetlen. Én egyes példákban leszek majd szerencsés néhány megjegyzést tenni.

BCU Cluj / Central University of Cluj
Ujfalussy Sándor.

Néhány szó az értelmi nevelésről.

Távol van tőlünk, hogy e fontos kérdésre minden lehető feleletet megadni szándékoznánk éppen most, hanem engedjessék meg egy pár lényegesnek vélt észrevételt közölni. Kezdjük egy kis historiával.

Egy tizenhárom éves kora fia azt kérdezte egyszer az apjától, hogy miért nevezik ezt a mostanit 19-ik századnak, holott ez csak 1800 és 1900 közé esik. Az apa erre azt kérde fiától, hogy hát az első száz melyik évek közé esik. Az egy és a száz közé felelt a fiu. „Hát azt mond meg, hogy a második száz hová esik. „Kétszáz és háromszáz közé“ volt a válasz. . . . Hát még sem érted, kérde az apa? „Nem“ szölt a fiu, „hát hogy is lehet az hogy 1800 a 19-ik században legyen“? „No fiam“ szölt ismét az apa, menj ülj le arra a székre, s fel ne kelj onnan ha egész nap ott kell is hogy ülj, a míg ki nem találod ezt a kérdést. Majd ha kitalálod akkor aztán jöjj hozzám és mond meg.“ Nem sok idő múlva a fiu, ki különben nem volt esztelen, apja elébe állt és ügyesen megfejtette a kérdést.

E kis historia két dolgot tüntet fel előttünk, hogy a gyermek nagyon könnyen el tud butulni s hogy ezt nagyon könnyen el lehet kerülni. Ugyanis szem előtt kell tartanunk azt, hogy az ostobaság nem annyira örökölt mint szerzett gyengeség. Preger jenai tanár egy csak nem rég megjelent művében saját tapasztalatai tanulmánya után meggyőzőleg kimutatja, hogy a még beszélni nem tudó gyermek sokkal okosabb mint a legkifejlettebb állat nagy korában. Ebből azt kell követ-

keztetnünk, hogy csaknem egészen mi vagyunk a felelősek azért, ha a gyermek ostobának marad. Teljesen kiszámíthatlan hogy az értelmes és gondos szülőnek mily roppant nagy a befolyása a kis gyermek lelki fejlődésére. Goethe azt mondá, hogy senki ne gondolja, hogy a gyermekkori benyomásokat valaha elfogja feledni. Mit tapasztalunk, ha az iskolában csak husz tanuló veszünk különös megfigyelés alá? Azt, hogy a hány annyiféle természetű s hogy csak kettő tehetségét sem lehet ugyanazon mértékűnek mondani. A különbség, igaz, még ugyanazon szülők gyermekei között is észlelhető, de hacsak fizikai, vagy valamely külső okok nem járulnak közbe, az felette csekély mégis rendszeren. Ámde nem így van a dolog ott hol művelt és műveletlen szülők gyermekeivel állunk szemben. Mig amazzal csupa gyönyörűség foglalkozni, addig ezzel a lelkét teszi ki az ember, s mégis alig mehet valamire. Ennek oka száz eset közül kilenczven-kilenczben az, hogy a szülők nem hogy segítették volna a gyermek tehetségének fejlődését, sőt azokat elbutították.

Hogy történt ez? Ugy hogy a szülők nem figyeltek sem arra a mit a gyermek tőlük kérdezt, sem arra a mit ők feleltek. Pédig hogy a gyermek értelmes legyen ügyelni kell mind a kettőre. Ha a gyermek figyelmét valami megragadja s annak megtudása iránti vágyból kérdést tesz, arra nagyon gondosan s a lehetőleg úgy kell felelni, hogy érdeklődése annál inkább fokozódjék; ellenben valahányszor meggondolatlanul kérdez, vagy a mit közönségesen mondani szokás „csak a szája jár“ akkor soha sem kell felelni. A kérdezősködés tehetségét minden módon fejleszteni kell. Semmi mód nincsen melylyel a gyermek értelmét úgy lehetne tágitni, mint a socratesi kérdéssel. Ennél kellemesebb és mulatságosabb társalgási módot is alig lehet találni.

Ne mondjuk azt soha, hogy a gyermek ostoba s azért nem lehet semmire menni vele, mert ez száz közül kilenczven-kilencz esetben azt jelenti, hogy nem szeretünk dolguk után nézni, hogy türelmetlenek vagyunk utána állani s helyre hozni azt a mit elődeink, a szülők stb. elhanyagoltak. X községben N tanító kitűnő jó gazda, szorgalmas ember, de szerencsétlenségére a szegény gyermekeknek nagyon türelmetlen természetű tanító volt. Az első osztályosoknak felhagyta a betűkből az első oldal első pontját. Palit érte a szerencsétlen véletlen a kikérdezőskor mert ő ült a pad egyik végén. Pali az *i-t* és *i-t* valahogy csak elmondotta de már az *r* nél meggyült a baja, mert hol az *r* volt *i* előtt hol az *i* az *r* előtt s szegény Pali az *ir-t* *ri*-nek s a *ri-t* *ir*-nek mondotta. Az ismétlés nagyobb zavarba hozta Palit s nagyobb dühbe a tanítót. A „még egyszer“ és a „tovább“ először a fülibe zugott, de csakhamar a fejére koppant a pálca végéről. Ezt követte a mérges kiabálás és türelem kimerülése. Ez alkalommal félbeszakította a tanító a tanítást azzal a fenytéssel, hogy ha a jövőkor jól nem fogja mondani akkor „jaj lesz a fejének“. Nem kellett, hogy eljőjön a következő nap olvasásra kitűzött órája, mert a szegény gyermek minden pillanatban remegve gondolt arra, hogy mi fog akkor történni. E remegésben százszor és ezerszer elmondotta az *ir-ri-t* úgy, hogy feje zugott bele s a nyelve úgy örölte le, hogy azt sem tudta, hogy mond-e valamit vagy nem. A mi megtörtént egy tárggyal ugyanaz történt a másodikkal és harmadikkal, elannyira, hogy Pali szemlátomást ügyetlenedett el. Tegyenek bizonyosságot az esetről tanítóink önmaguknak és mondják meg, hogy van-e igazság e leírásban. . . . Mi mint szemtanuk be-

széltünk el egy pár vonást egy egész évig folyt tanításból.

Mi abban az erős meggyőződésben vagyunk, hogy az emberek tehetsége nem lényegében hanem csak nyilvánulásában különbözik. A hazát szerethetik számtalan sokan egész valójukból, de azért egy sem lesz közülök Petőfi a költő. Az ország jövőjét illetőleg sok üdvös gondolat villanhatott meg számos magyar elméjében e száz elején, de azért csak egy Széchenyi alapított magyar akadémiát s egy Kossuth lett a szónok. És ez így van minden dologban, s nagyon jó hogy így van, mert így az érzelemben, mely több a dalnál a gondolatban, mely több a szónoklatnál, mindnyájan vagy legtöbben egyenlők lehetünk. Azonban jól jegyezzük meg, ha nincs így, ha sokan vannak a kik a dolgokat nem tudják magoknak megítélni, a kik nem tudnak szeretni s önfeláldozók lenni azért a mi szép és nemes, azok nem maguk a hibásak, hanem első nevelőik és tanítóik, a kik vagy elölték bennök a tehetséget; vagy pedig szándékosan elferdítették azt. Gondoljuk meg, hogy mekkora a felelősség, mely itt ránk mint tanítókra nehezedik.

Minden gyermek egyelőre nem lát, nem hall és nem érez egyaránt, meglehet, de ha türelemmel tartjuk elébe a tárgyat megszemlélésére, ha azt úgy boncsoljuk előtte, hogy észrevehesse, hogy annak megismerése neki is lehetséges, akkor legyünk meggyőződve, rendre mindenik értelmes és ügyes lesz s soha sem fordul elő félszeg és ostoba. Jó lenne minden tanítónak megfigyelni, hogy a valóságos hülyékből és félszegekből is mily sokféle tehetséget hoznak érvényre az illető intézetek értelmes és jó vezetői.

BCU Cluj Central U
Bs. Gy.

EGYESÜLETI ÉLET

A kézdi-vásárhelyi tanítói kör folyó évi március hó 25-én az elemi leány iskolában rendes gyűlést tartott.

Tárgyai a következők voltak:

1. Elnöki megnyitó beszéd.
2. Mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és bitelesítése.
3. Következett volna gyakorlati tanítás Rákosi József által az elemi leány-iskola VI. osztályában az irálytanból, mely azonban, nevezett betegsége miatt megtartható nem volt.
4. Felolvasatott körünk 1882. december 14-től 1884 május 29-ig történt működéséről szóló titkári jelentés, mely az alábbiakban látható:

T. Kör!

Körünk 1882. december 14-től 1884 május 29-ig történt működéséről szóló titkári jelentésemet van szerencsém a következőkben előterjeszteni.

A rendes tagok száma jelenleg 15. Van azon kívül egy tiszteletbeli tag is, kit a kézdivásárhelyi tan- és nevelésügy terén oly bokros érdemekkel bíró, s ép ezek elismerésül kézdi-vásárhelyi papsága 25 éves jubileuma alkalmával szerény körünk által díszokmánnyal is megtisztelt tisztelt Székely János, helybeli ref. nagy pap, meg egy pártoló tag is, kit tek. Kölönte Mózsesné urasszony személyében van szerencsénk tisztelni.

Gyűlés tartatott ez idő alatt 7, és pedig: 5 rendes, egy alakuló és egy rendkívüli.

E gyűléseken felolvasás, illetőleg értekezés tárgyait képezték a következőképpen:

a) „Tartozás működésünk mezejéről.“ Értekező: Baló László.

b) „Az állatok szellemi működése.“ Értekező: Kiss Károly.

Vitakérdés ki volt tűzve 3, u. m.

a) „Szükséges-e a népiskolába a növendékek kezébe az olvasókönyven kívül más könyvet is adni?“ Vitatkozók voltak M. Székely János és Vajna Károly kartársak, kiknek e kérdés fölötti vitáját körünk elég érdekesnek találta ugyan, de mivel e tárgyat nagyon fontosnak tartotta, azt még bővebb tanulmányozás végett egy e célra kinevezett több tagu bizottságnak adta ki, a mely aztán fönnebbi vitatkozók egyikének nézetét egészen helyesnek nem tartva, következő mind kettőtől különböző javaslatot készítette:

1. Mondja ki a tanítói kör, hogy az egy tanítóval bíró hat osztályu népiskolában a létező viszonyok szem előtt tartásával olyan olvasókönyvet tart legcélszerűbbnek, melynek alapján a hit- és erkölcsstan, az írva-olvasás, beszéd- és értelem gyakorlat, számtan, ének, rajz, torna és női munka kivételével a reáliák sikeresen taníthatók; önként értetvén, hogy a csoportosítás elve itt is kellő méltatásba részesüljön.

2. Az előbbi pontban jelzett olvasókönyv kiegészítésül a hazaszeretetnek minél nagyobb mértékben leendő felkeltése és edzése s a magyar történelem kimagasló alakjainak kellő méltatása végett az 5. és 6. osztályos tanulóknak e célra vonzó modorban szerkesztett történelmi kézi könyv is adassék.

3. A több tanítóval bíró iskolában, s főleg ott hol minden osztálynak külön tanítója van, a mai használatban levő, hasznos ismereteket tartalmazó olvasó könyvek helyett a célja, mint tartalma magasztosabb voltánál fogva hivatottabb nemzeti olvasókönyv adassék.

4. A több tanítóval bíró iskolában, hol a hat osztály tálly teljesen be van rendezve, a negyedik osztályig az olvasókönyvön kívül más kézikönyv ne adassék; a 4. 6. osztályban a reáliák külön kézikönyv alapján tanítandók. E javaslatot körünk is elfogadta.

b) Melyik helyesebb módszer az népiskolában az éneknek hangjegyek alapján való tanításra: a számjegyek: 1. 2. 3. (Cheve rendszere) a do, re, mi (Weber rendszere) és a C dur szerinti (Bartalus rendszere) tanítás közül?“ Vitázók: Demeter Róbert, Rákosi József és Barabás Mór, kik már e tétel fölött egyik gyűlésen élénk eszmecserét is folytattak, de a mely fölött a kör határozata kimondását függőben hagyta azon okból, mert e három rendszer közül az első nálunk magyaroknál még csaknem egészen új lévén, s így célszerű lesz előbb a szakembereknek is majd a lapokban megjelenendő véleményeit megismerni.

c) „Városunk elemi iskoláját tekintve miképen lehetne a tananyagot részint redukálni, részint helyesebben beosztani?“ Körünk e kérdést megvitatás véleményes jelentés tétel végett Balló László elnöklete alatt M. Székely János és Vajna Károly kartársakból alakult bizottságnak adta ki, kik arról jelentésüket megtévén, a kör azt elfogadta.

Gyakorlati tanítás tartatott 3 u. m.

a) Barabás Mór az elemi fiu iskola III. osztályában a magyar nyelvtanból ismertette, hogy az állitmányoknak is lehet egy vagy több jelzője.

b) Rákosi József a leány-iskola III. osztályában a cselekvés tárgyát;

c) M. Székely János pedig a fiuiskola IV. osztályában a helyhatározói mellékmondatot.

Szavaltat volt 3 u. m.

a) „Szülőföldem,“ Gyulai Páltól. Szavalta: Vajna Károly.

b) „Dalnok búja.“ Szavalta: Jancsó Mari.

c) „Az a hant, mely ide köt,“ Mészáros Istvántól. Szavalta: Gyöngyösi István.

Volt könyvismertetés is. Kiss Károly ismertette a „Jó könyvek“-et. Miből körünk arról győződve meg, hogy ezek a Tatar Péter-féle erkölcs rontó ponyvairódmalmi termékeknek jóságban annyira fölötte állanak, hogy azokat vidékünk lakóinak azon részével, kik olvasási vágyukat még nagy részben mindig csak a ponyva termékeiből elégitik ki, meg nem ismertetni nem kis erkölcsi kár lenne: megbizva Kiss Károlyt, hogy azokat a nép között leendő minél szélesebb körben való elterjesztés céljából, egy kézdi fiókköri gyűlésen a vidéki kabtársakkal is megismertetni sziveskedjék. Ez a megbízás után nem sokára meg is történt.

Az indítványok között a helybeli tan- és nevelésügy érdekében igen fontos volt az, hogy a kör tagjai a helyi körülményekhez alkalmazott és szükséges tételeket dolgozzanak ki, mely egyhangulag elfogadtatván, azonnal 11 ily tétel állítottatott össze és osztatott ki a tagok közt kidolgozás végett.

Míg körünk egyéb céljait elérni a már jelzett különféle működések által ügykezett: nem feledkezett meg ez alatt iskoláink szegény tanulóinak segítéséről sem. Azon alapot, melyet e célra ezelőtt négy évvel tett, nemcsak mint előre tervezve volt tanítói dalkörünk által a temetések-ből kapott pénzből gyarapította, hanem a mellett még fölkerítte a jótékony nőegyletet, a helybeli takaré- és kisegítő pénztár igazgatóságait is, e nemes cél előmozdításához bizonyos összeggel járulni. És a kérés nem maradt kiáltó szó a pusztában: városunk minden humán intézményét mindig meleg részvétellel pártoló ezen egyletek mindenike részéről oly tisztességes összegek lettek megszavazva, hogy a legutóbbi pénztárosi jelentés szerint ez alap 215 frt 77 kr. már meglehetősen összegből áll, mely ha egyszer valahogy bár 1000 forintig felszaporodhatik, kamataiból bizony meglehetősen száma szegény, a ruhátlanság miatt — főleg télen — iskolába járni nem tudó tanulót lehet fölruházni, s ha kell tanszerekkel is ellátni.

Megjegyzendő, tartozik még ez összeghez egy magyar vöröskereszt-egyleti sorsjegy is, mely ha a szerencse előbb utóbb kedvezni talál, igen szép összeget képviselhet.

Tanítói dalkörünk Barabás Mór kartársunk még betegsége közben is buzgó karmestersége mellett a tanulási heti rendes két órát a szüidő kivételével, ez idő alatt is folytonosan megtartotta, s arra történt fölkerések alkalmával jótékonycélú előadások, valamint nevezetesebb ünnepélyeknél mindig szívesen közreműködött.

Még csak azt említem fel, hogy az 1882. december 14-ki tisztújítástól fogva maig a kör tisztviselői voltak elnök: Nagy Károly, alelnök: Gyöngyösi István, titkár: Demeter Róbert, jegyző: Rákosi József, pénztáros: Kiss Károly.

Ezek voltak t. kör, melyekben körünk két évi munkásságát röviden vázolni volt szerencsém. Elfogulatlan ítélő előtt, azt hiszem, világos, hogy a kézdivásárhelyi tanítói kör a körülményekhez képest, mind a tan- és nevelésügy előmozdítása, mind saját önképzése, mind a jótékony-ság érdekében teljes lelkéből ügykezett eleget tenni. Azért hát adja Isten, hogy e helyesen választott szép úton hovatovább mindig előbb és előbb haladhasson.

Demeter Róbert,
köztitkár.

5. Miután gyűlés e jelentést tudomásul vette, következő elnök azon jelentése, hogy az M. Székely János és Demeter Róbert kartársak által egyik korábbi gyűlésünkön körünk számára készíttetni ígért pecsétuyomó már készen van; mely bejelentést a kör örömmel vette tudomásul, s illetők szíveségeért jegyzőkönyvileg is köszönetet szavazott.

6. Barabás Mór szavalta Arany János „Jókai öröge“ című költeményét, melyet körünk élvezettel hallgatott végig s szavallónak mulattató szavalaatáért elismerést és köszönetet szavazott.

7. Mint a fönnebb említett kidolgozásra kitzűött helyi érdekű 11 tan- és nevelésügyi tétel közül körünk által leg-sürgösebb elintézését igénylőnek jelöltet, olvasta Bölcskvi Ilona „A női kézimunkatanítás megfelel-e az eddigi rendszer szerint a kor kívánalmainak; a gyermekek életpályája alapismereteit képezik-e, vagy ha nem, mily ujitások szükségesek e téren, s mit kellene az iskolai előljárásnak tenni arra nézve, hogy e lényeges tárgy tanításánál minél tökéletesebb eredmény éressék el?“ tételre írt értekezést. Körünk e nagy érdeklődéssel meghallgatott kimerítő csinos munkát, miután az abban kifejtett nézetek K. Vásárhely városi községi leányiskolai növendékeinek a női kézimunkák terén való kiképzésénél nagy horderővel bírnak, egy memorandum összefoglalva s kifejtve e szükségleteket, a községi iskolaszékhez, mint véleményező testület, betérjeszteni határozta.

8. Indítványra kimondta körünk, hogy régóta tervezett hangversenyét a tavaszon megfogja tartani.

9. Végül a jövő gyűlés ideje és tárgysorozata is megállapítottatván, elnök a tagoknak a gyűlés tárgyai iránt tanusított meleg érdeklődés és higgadt tanácskozásért szíves köszönetét nyilvánította. A gyűlés pedig azon reményben oszlott szét, hogy a nevelés- és tanügy szent oltárának föl-építésében a mai működésével is — habár kis részben is — közreműködött.

A közmegebizásból közli:
Demeter Róbert
titkár.

IRODALOM.

Földrajz a népiskolák számára.

A legújabb miniszteri tanterv alapján írta Orbók Mór, a pozsonyi állami tanítónőképző r. tanára. A szöveg közé nyomott számos térképpel és képpel. Ara keménykötésben 30 kr. Eggenberger.

A közoktatásügyi tanács legújabb kidolgozott tanterve a földrajz tanítására vonatkozólag szakit és igen helyesen szakit a multtal és ezutánra a földrajz tanításából kiakarja küszöbölni az anyaggyűjtést és feladatul tüzi ki a szellem, a látóköri fejlesztését, szélesbítését. Es ezzel le is jár azon tankönyv írók kora, a kik a könyveikből egy névhalmazt alkottak és melyek a gyermekek ijesztő réme volt.

Minden új tanterv új könyveket hoz a piacra. És éppen ennek alapján lett megírva és közhasználatra bocsátva a fenn említett könyv, a melyet szerző a 4-ik elemi osztály számára írt. Köszönet érte, mert ezzel a kis könyvvel nagy úrt pótolni ki. Adott úgy a tanítóknak mint a tanulóknak egy könyvet, a melyet nem tanulnak unalommal és a melyet végig tanulva, nem mennek úgy fel a következő osztályba, hogy a már eltanult tárgyat újból eleitől kelljen kezdeni, kipárológván fejkből mindazon sok név, a mit a megelőző évben beemlézni igen, de megemészteni, feldolgozni nem tudtak.

Azonban nem tehetem, hogy ezen kis mű átolvasása után némi megjegyzéseket ne tegyek róla, a mit szerző sem fog rossz néven venni azon elvből indulva ki, hogy: „több szem többet lát!“

Mindenekelőtt szerző sem tudta levetkőztetni azon hibát, hogy számos felesleges és a 4-ik osztályos agyának igen nehéz nevet könyvéből kibagyjon. Így pl: az északnyugati Kárpátok vidékeinek tárgyalásakor (8 lap) egy folytatban felsorolja az összes hegységeket és pedig: „Liptói felföld, Magas Alacsony Tátra, Nagy Fáttra, Magyar Morva határhegység, a Rabiagura, a kis Fáttra, Nagy Fáttra a Magyar Érczhegység, a Cserhát hegység, továbbá a Mátra hegység és végre a Bikk hegység.” A 10-ik lapon 19. olyan nevet sorol fel, a melyek közül legalább 8-at mint minden vezetésesség nélkül, könnyen mellőzhetett volna. Ugyszintén a Dráva, Száva vidékénél (18. l.) Ázsia és Afrika valamint Amerika tárgyalásánál minden legkisebb tartományt nevezetesebb városaival együtt felsorol, a melyet egyfelől a miniszteri tanterv sem kíván, de másfelől a gyermek feje sem veszi be. Szintén felesleges és nem helyén valónak tartom Európa lakosságának néptörzsek szerinti eloszlását, a melyekben már a néptörzs neve olyan fogalom, a melyet a kis gyermek meg nem ért. Pl. szerző így sorolja fel a 37. lapon: „Az európaián élő nemzetiségek nagy része a következő 5. néptörzshez sorolhatók: 1. Uralaljai néptörzs 19 millió. 2. Germán 100 millió; 3. Latin 97 millió; 4. Szláv 87 millió; 5. Semi 5 millió.” És mindegyiknél eloszlózza a hozzá tartozó nemzetiségeket. Ezt az egész szakaszt czélszerű lett volna törlni és csak pár szóval említeni meg Európa különböző nyelvű lakóit.

Ezzel ellenkezőleg azon másik hibája van szerzőnek, hogy némely vidékkel igen mostohán bánt. És sajnos, éppen a mi kis bérces hazánk, Erdély az, a mellyel olyan mostohán bánt a szerző. Talán a távolság okozta azt, hogy midőn a délkeleti kárpátokat tárgyalja egyetlen hegységet sem említ? Nem tudom. Pedig vannak nekünk is olyan hegyeink, a melyek vetekednek a kis Kárpátokkal, a Mátra vagy Cserhát hegységgel. Ott van pl. a szép Ünökő (2200 m.) a radnai havasokban, ott van a mogorva Buces (2500 m.) a Nagy Negoi és a metszett kupalaku Retezat (2400 m.) stb. Hát a híres torjai Büdös? De nemcsak Erdély van mellőzve, hanem a déli határhegység, a Cserna völgye is, a mely pedig nagyon fontos szerepet játszik, a mennyiben Orovia, Resicza, Dognácska környékén állnak Magyarországon a legjobb kőszén. Ezek mind lényeges dolgok, a melyeket mellőznünk nem lehet.

A mi szintén feltűnt ezen kis műben, az a hágók teljes kihagyása. Pedig a tanterv útaztatási modort ajánl és ha a kis gyermek látja a térképen a nagy hegyeket, kérdés támad önkéntelenül benne, hogy vajjon azon a hegyen, hogy mennek keresztül, sőt ha a térképet jobban megnézi, azt találja nagy meglepetésére, hogy ott vasutak is vezetnek el. Hát erről miért nem beszél a tanító bácsi? Kíváncsi lett volna tehát a főbb hágók megemlítése.

Számbeli adatai sem elég tiszták. Így pl: Pécsnek 24 ezer lakost ad 28 helyett. Fiuménak 14 ezer 21 helyett. Londonban 3 millió lakik 4 millió helyett. Az Everest hegy 8800 m. és nem 8600. Dél Amerika legmagasabb hegyecsusa az Akonkagua (6800 m.) és nem a Chimbarázó (6500).

Egy pár kifejezése nem ebbe a könyvbe való pl. „a Duna mellett: nemzeti nagy létünk nagy temetője Mohács.” Ez nagyon szép, de bizony egy a történelmet még nem tanult, gyermek nem sokat ért ebből vagy ez: „Meg ne halljon egy magyar ember sem, a míg meg nem nézte Budapestet, ezt a szép paradicsomot, a magyar nemzet büszkeségét!”... Továbbá: „a svájci tehenészetről és sajtkészítésről ki ne hallott volna? Bizony nem igen hallott erről a 9 éves Jancsi.

De elég ennyi. Nem azért soroltam fel mindezeket, mintha ez által az egész művet el kellene vetnünk, hanem felhívni szerző figyelmét, hogy a 2-ik kiadás alkalmával a mit bizonyára megérdemel műve ezen általam tett megjegyzéseket becses figyelmére méltassa, mert bizonyára inkább megírelhetjük mi, a kik használjuk könyvét, mintsem szerző, a ki megírja, de nem használja.

Különben ajánlom kartársaim figyelmébe ezen jó művet.

Bányay Árpád.

Az Erdélyi magyar közművelődési egyesület alapszabály-tervezete.

I. Az egyesület czime.

1. §. Az egyesület czime: „Erdélyrészi magyar közművelődési egyesület,” mely czim egyuttal az egyesület pecsétjének körirata is. A pecsét: a volt Erdély czimere Magyarország czimerébe foglalva. Az egyesület székhelye Kolozsvár, hivatalos nyelve a magyar, működési köre: az erdélyi részek.

II. Az egyesület czélja.

2. §. Az egyesület czélja az erdélyi részekben a hazafiságnak fejlesztése, nemzeti irányu művelődés által.

III. Az egyesület eszközei.

3. §. A) Közművelődésiek; ovodák, nép- és polgári iskolák, egyházak segélyezése. esetleg létesítése: népkönyvtárak és olvasókörök alkotása; hazafias iratoknak anyanyelven való terjesztése; megfelelő irányban működő hazafias erőknél az egyesületbe bevonása, vagy legalább is a kölcsönös támogatás kapcsolatába hozatala s mindazon törvényes intézkedések, melyek a 2. §-ban jelzett czél előmozdítására szolgálnak.

B) Közvagyonosodásiai: központi és vidéki pénztintézetek és közzgazdasági egyletek alakítása.

IV. Az egyesület vagyoni forrásai.

4. §. A czél anyagi eszközeiül szolgálnak: a) örökös és alapító tagok alapítványai; b) rendes, pártoló és gyámolító tagok díjai; c) önkéntes adományok és hagyományok; d) gyűjtések; e) ió-tékonyczélú előadások és engedélyezett sorsjátékok bevételei; f) a törvényhozás, kormány, törvényhatóságok, közegek és egyéb erkölcsi, mint magán személyek segélyei; g) az alakítandó pénztintézetek alapszabályaiban az egylet javára kitűzött járulékok.

V. Az egyesület tagjai.

5. §. Az egyesület tagja lehet: a magyar korona területén törvényesen fennálló minden testület (törvényhatóság, község egyesület, társulat stb.) a magyar állam kötelekébe tartozó minden férfi és nő, ha főlvetelöket az igazgató választmány egyenesen meg nem tagadja. Sem a felvétel, sem az elutasítás nem indokolandó Külföldiek tagokká csak a belügyminiszterium engedélye alapján lehetnek. Az erdélyrészi magyar alku néptanítók tagsági díj nélkül is lehetnek rendes tagok.

6. §. Az egyesület tagjai:

a) Tiszteleti tag, a kit a közgyűlés az egyesület körül szerzett érdemeiért választásával kitüntet

b) Örökös tag, mindazon jogi személy, vagy testület mely legalább 500 ft alapítványt tesz s ez alapítványt 5 év alatt lefizeti.

c) Alapítótag, ki alapítványként egyszersmindenkorra legalább 100 frtot készpénzben, ovadékképpes értékpapirban vagy kötvényben egyszerre befizet. E tagsági jog éltöftögtig tart. Az alapítvány csonkítatlanul törzsvagyon gyanánt kezelteik, csak aamatjait fordíthatni az egyesület czéljaira.

d) Rendes tag, ki magát a taggyűjtő-iven aláírásával, vagy valamelyik taggyűjtőnél szóbeli kijelentéssel 6 évre évenkénti 2—2 frt fizetésére kötelezi, vagy a ki ugyanezen időre egyszerre 10 frttal megváltja a kötelezettségét.

e) Pártoló tag, ki aláírásával, vagy szóval legalább 3 évre évenkénti 1 frt fizetésére kötelezi magát. Az e) és f) alatti befizetés félévi részletekben előre történik.

f) Gyámolító tag mindenki, ki az egyesület javára elismer-mervény mellett legalább is 10 krajczárt ad.

VI. Tagok jogai és kötelességei.

7. §. A tiszteleti, örökös, alapító és rendes tagok tanácskozás, indítványozás és választás jogaival bírnak a közgyűléseken. Az összes tagok élvezik az egyesület által nyújtandó kedvezményeket. Nevezetesen elsőbbségük lesz a III. 3. §. B) pontban említett pénztintézeteknél — a szabályzatukban meghatározott feltételek mellett — mind a részvények és zálog levelek aláírásában, mind a hitel élvezetében.

8. §. Minden tag köteles az időnként kiadandó utasítások hí megőrtására, egyleti tagok gyűjtésére; magánjogi kötelezéssel elfogadja az egyesület alapszabályait s a tagsági díj nem fizetése esetére a késedelmi kamatok megtérítésével együtt alávetette magát bármely járás-, illetöleg községi bíróság illetőségének. Rendes tag elhalásakor az évi mulasztást netáni más hátralékokkal együtt, örökösiei fizetik.

VII. A tagsági jog megszűnése.

9. §. Megszűnik a tagsági jog a) halállal, b) a kötelezettség utolsó éveinek lejártával, ha az illető tag kilépését legalább egy félévvel előbb írásbelileg bejelentette. Ellenkező esetben a tagsági kötelezettség egy további egykhusra megújítottnak tekintetik. Az igazgató-választmány jogosult oly tagokat mindig kizárni, kik a czél-ártalnára vannak. Kizártak a közgyűléshez föllebbezhetnek.

VIII. Az egyesület szervezete.

10. §. Az egyesület ügyeit intézik: a) a közgyűlés; b) az igazgató választmány; c) a tiszttakar; d) a vidéki választmányok.

IX. A közgyűlés.

11. §. Rendes közgyűlés évenként valamelyik tavaszi hónapban, sorban az egyes vidéki választmányok székhelyén tartatik. Az időt az igazgató választmány, a helyet — esetleg meghívás következtében — a megelőző közgyűlés határozza meg. Rendkívüli közgyűlést az igazgató választmány határozatára, 15 napi hirdetés s a napirend közlése mellett csak Kolozsvárt tarthatni. A közgyűlésen, mely szükség esetén zártgyűlése alakulhat, szót és szavazás jogával a tiszteleti, örökös, alapító és rendes tagok bírnak, s más nyelven mint az egyesületen szólalni nem szabad. Ervényes határozat hozatatalára legalább is 30 tagnak jelentése szükséges; ha ennyi tag nincs jelen, ugyanazon tárgysorozat kitételével a szabályszerűen összehívott második közgyűlés a jelenlevők számára való tekintet nélkül határoz. Minden tagnak csak egy szavazata van.

12. §. A közgyűlés tárgyai: a) a tiszttakar és az igazgató választmány jelentései és indítványai; b) az évi költségvetés megállapítására vonatkozó számvizsgáló jelentések meghallgatása, elfogadása és a felmentvény megadása; c) határozathozatal, a vidéki választmányok jelentései fölött; d) az egyesület tisztviselőinek s a két tagból álló számvizsgáló bizottságnak megválasztása s a vidéki választmányok megerősítése és kiegészítése; e) egyesek önálló indítványai, melyek az igazgató választmány útján a közgyűlés előtt legalább 8 nappal írásban benyújtatik; f) az ügykezelési szabályok megállapítása s az alapszabályok megváltoztatása, módosítása, esetleg az egyesület felosztása fölötti határozathozatal.

(Vége következik)

VEGYESEK.

— Az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület f. év és hó 12-én tartotta alakuló gyűlését általános érdeklődés és lelkesedés között. A gyűlésnek legérdekesebb pontja volt Dr. Felméri Lajos egyetemi tanár beszéde, mely az egyesület szükségességét élénken illusztrálta. A közművelődési egyesületben fontos teendő vár reánk tanítóokra ép azért tájékozással közöljük az alapszabály-tervezetet valamint Dr. Felméri L. tanár ur kitűnő beszédét. Keltse fel e hazafias szózat az ügy iránti lelkesedést minden erdélyrészi magyar néptanítóban.

— A biharmegyei tanító testület elnöksége meghívta a kolozsmegyei tanító testület tagjait a folyó év július havában tartandó közgyűlésére. A kolozsmegyei tanítótestület választmánya a meghívást örömmel fogadta s felszólítja a tagokat, hogy részvételüket bejelentésük.

— A kolozsmegyei tanító testület 100 fittal az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület alapító tagjai sorába lépett, vajha társegyesületeink követnék e példát.

— Megjelent a b. hunyadi m. kir. gyermekjáték-készítő tanműhely értesítője, mely ez intézetnek 1879-től maig történetét vázolja. A szervezet, felügyelet és ügykezeléssel részletesen megismertet. Az „Ertesítő“-t Koleszár Lajos a b. hunyadi áll. iskolák igazgatója mint a felügyelő bizottság jegyzője kiváló gondnal és szakértelemmel állította össze.

— Meghívás. A marostordamegyei áll. tanítótestület fiókköre ez évi első közgyűlését f. évi május hó 5-én tartja meg G. Üvegcsörön, az áll. iskola helyiségében, melyre úgy a tagok, mint a népnevelés iránt érdeklődők tisztelettel meghívottnak. Gyűlés kezdete d. e. 8 órakor. Tárgysorozat: 1. Bizottságok kiküldése. 2. Gyakorlati tanítások: a)

Az alkotmánytanból: „A hadkötelezettségről“ a VI. osztályban. Tartja Krausz Vilmos szászrégeni tanító. b) A földrajzból: „A Maros forrás vidékének ismertetése a VI. osztályban. Tartja Sükösd István szászrégeni tanító. 3. Elnöki megnyitó beszéd. 4. A mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 5. A leginkább használatban levő ABC-és könyvek ismertetése tiszt. Gergely Lajos radnótfái ev. ref. lelkesz által. 6. Könyvismertetés: a) dr. Széll Lajosnak: „Életmentés és egészségtan“ és b) Göndöcs Benedeknek: „Pár őszinte szó a méhészet-, gyümölcsészet- és selymészetéről“ című munkáját ismerteti Pallós Albert görögnyeszentimrei áll. tanító. 7. Tisztújítás. 8. A kiküldött bizottság jelentései. 9. Indítványok tárgyalása. Kéretnek a t. kartársak a kiirt időre pontosan megjelenni. Görgény-Szent-Imrén, 1885 április hó 2-án. Pallós Albert, fiók-köri elnök. Papp Ferencz, fiók-köri jegyző.

— Az eddig tartott harmincz tornatanító tanfolyam alatt oklevelet nyertek: népiskolákra 386, algimnáziumokra s reáliskolákra 181, főgimnáziumokra s reáliskolákra 218, egyletekre 40, leányiskolákra (tornatanítónők) 10, összesen 835. A 31. tornatanító képző tanfolyamra 32 hallgató jelentkezett.

— Másfél millió az iskolának. Egy a mult héten elhalt Nicaise nevű genti polgár összes másfél millió franknyi vagyonát Gent városának hagyta azzal az utasítással, hogy azt népoktatási czélokra fordítsák. A derék adományozó mindenestre megérdemelte a milliókat.

— Dancs Bertalan, torontálmegyei kir. tanfelügyelő, Mosonmegye kir. tanfelügyelőjévé nevezetett ki.

— Poroszország kerületi tanfelügyelőinek száma 952; még pedig 198 állandó és önálló és 753 mellék hivatal gyanánt viseli e tisztelet.

— A horvátországi tanítóegylet alapszabályait a kormány nem erősítette meg, mert hatáskörét Dalmácia, Istria, Bosznia és Hercegovinára is kívánta kiterjeszteni.

— A tanítók otthona. A tanítónők otthonát tervező Maria-Dorothea egyesület közgyűlése által kiküldött bizottság (Kralovánszky Istvánné, Gönczy Pálné, Zirzen Janka, Girókuthy Ferenczné, Weber Mariska, Weisz B. F. és Suppan Vilmos) a megválasztott elnökönél, báró Nyáry Adolfné ő excellenciájánál tisztelegvén, azon örvendetes meggyőződést szerezte, hogy ő excellenciájára a felajánlott elnökséget szívesen fogadta, s minden képességével azon lend, hogy az egyesület ügyét előmozdítsa.

— Nemzetközi tanítókongresszus. A „Révue pédagogique“ szerint Havre francia városban nemzetközi tanítókongresszus tartatik az idén, mely czélra az illető város 20.000 franknyi összeget szavazott meg közelebb. Ez volna az első tanítógyűlés Franciaországban.

TARTALOM. Felméri Lajos beszéde az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület alakuló gyűlésén. — A népiskolai olvasókönyvek szerkesztéséről. *Kozma József.* — Legyen a nevelés egyéni. *Ujfalussy S.* — Nehány szó az értelmi nevelésről. *Bs. Gy.* — Egyesületi élet: A kézdi vásárhelyi tanítói kör gyűlése. *Demeter Róbert.* — Irodalom: Földrajz, írta Orbók Mór, ism. *Bányai Árpád.* Az erdélyi magyar közművelődési egyesület alapszabály tervezete. **Vegyesek.**